

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Ten geleide

Stad en territorium. De perceptie en representatie van stad en vorstendom in Brabant Ville et territoire. La perception et représentation de la ville et du duché en Brabant

Bijsterveld, A.-J.; Damen, M.

DOI

[10.26116/NHJ39.2022.1](https://doi.org/10.26116/NHJ39.2022.1)

Publication date

2022

Document Version

Final published version

Published in

Noordbrabants Historisch Jaarboek

License

CC BY-NC-ND

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Bijsterveld, A.-J., & Damen, M. (2022). Ten geleide: Stad en territorium. De perceptie en representatie van stad en vorstendom in Brabant *Ville et territoire. La perception et représentation de la ville et du duché en Brabant*. *Noordbrabants Historisch Jaarboek*, 39, 8-9. <https://doi.org/10.26116/NHJ39.2022.1>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Ten geleide

Stad en territorium. De perceptie en representatie van stad en vorstendom in Brabant *Ville et territoire. La perception et représentation de la ville et du duché en Brabant*

Aanvankelijk gepland voor het najaar van 2020, vond in oktober 2021 het XIX^{de} colloquium De Brabantse Stad plaats aan de Université Saint-Louis – Bruxelles. De Belgisch-Nederlandse Stichting Colloquium De Brabantse Stad organiseert deze internationale bijeenkomst om de drie jaar. Sprekers uit Nederland en de Frans- en Nederlandstalige delen van België – en daarbuiten – belichten steeds aspecten van de geschiedenis van de steden en van het stedelijke leven in het oude hertogdom Brabant. Het colloquium wordt afwisselend georganiseerd in de provincies Antwerpen, Vlaams-Brabant, Waals-Brabant, Noord-Brabant en in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Het XIX^{de} colloquium vond plaats in samenwerking met het NWO-onderzoeksproject *Imagining a territory. Constructions and representations of late medieval Brabant*, dat tussen 2017 en 2022 onder leiding van dr. Mario Damen werd uitgevoerd aan de Universiteit van Amsterdam (NWO-project nr. 360-50-100). In dit project ontrafelden de onderzoekers de verschillende, soms ook overlappende, opvattingen over wat precies het hertogdom Brabant voorstelde in de ogen van de vorst, de adel en de stedelijke elites in de late middeleeuwen.¹

Sinds het einde van de jaren negentig hebben stadshistorici in hun onderzoek het begrip ruimte gebruikt als een analytische categorie. Aanvankelijk ging de aandacht vooral uit naar de sociaaleconomische ruimte: de stad als de marktplaats. Vervolgens werd ook de politieke ruimte en de representatie van de ruimte bestudeerd, met name met betrekking tot het graafschap Vlaanderen in de late middeleeuwen. Er volgden studies naar de stedelijke ruimte van Brussel, maar de andere Brabantse steden bleven tot nu toe relatief onderbelicht. Hetzelfde geldt voor de politieke ruimte van het hertogdom Brabant. Er is uitgebreid onderzoek gedaan naar staatsvormingsprocessen van de volle en late middeleeuwen maar op welke manier Brabant als territorium werd gerepresenteerd en gepercipieerd, is nauwelijks onderzocht. We kunnen hierbij denken aan de bestuurlijk-administratieve, de culturele en religieuze, en de landschappelijke dimensie van Brabant als territorium.

Het colloquium in Brussel richtte de aandacht op twee onderling nauw verwante thema's, te weten de stedelijke en vorstelijke ruimte in het hertogdom Brabant in de late middeleeuwen en de vroegmoderne tijd. Centraal stond de manier waarop de territoriale ontwikkelingen in verschillende sociale milieus werden gepercipieerd. Stedelijke elites, de vorst en diens entourage hadden immers verschillende – maar soms ook gelijklopende – opinies over wat Brabant eigenlijk was en gebruikten diverse media om hun ideeën hierover te communiceren. Administratieve, narratieve en cartografische bronnen, architectuur, literatuur en kunst leggen hiervan getuigenis af.

Hoe werd Brabant als territorium waargenomen in de steden, door de adel en aan het vorstelijke hof? We hanteren hier het door wijlen prof. dr. Raymond van Uytven gemunte perspectief van de driehoeksverhouding tussen stad, vorst en adel. De volgende vragen kwamen aan bod: was Brabant een verzameling van 'goede steden', zoals naar voren komt in de talrijke stedenbonden en de statenvergaderingen? Of was het hertogdom alleen het patrimonium van een dynastie met Karolingische wortels? Of was Brabant toch eerder een

optelsom van de bezittingen van de talrijke adellijke families? Via welke media – heraldiek, architectuur, infrastructuur, kaarten, rituelen – konden beelden van de stedelijke, adellijke en hertogelijke ruimte doordringen tot de bevolking? Hoe percipieerde de reguliere clerus Brabant en wat was daarbij de rol van de steden als thuishaven van kloosters en refugiehuisen? Daarnaast vestigden we de aandacht op de natuurlijke en geconstrueerde grenzen van steden, heerlijkheden en het hertogdom, zoals stadsmuren, ‘vrijheden’, rivieren, palen en administratieve grenzen van meierijen en kwartieren. Hoe werden deze geconstrueerd, gerepresenteerd en ervaren door de Brabanders?

In deze aflevering van het *Noordbrabants Historisch Jaarboek* vindt u de schriftelijke neerslag van op één na alle lezingen tijdens het XIX^{de} Colloquium De Brabantse Stad. Alle bijdragen zijn voorzien van een Frans- en Nederlandstalige samenvatting en van een *summary* in het Engels. Dr. Bram Caers moest afzien van het aanleveren van zijn bijdrage getiteld “‘Ick Brabant, die schoenste nederlantsche vrouwe”: beeldvorming van Brabant tijdens de Opstand in de rederijerspoëzie van Willem de Gortter (1585 - na 1637)”.² In plaats daarvan nemen we hier een artikel op van dr. Sergio Boffa over de rol en betekenis van versterkingen in de verdediging en afbakening van het zogeheten Roman Pays, het Waalssprekende deel van het hertogdom Brabant rond 1200. Hiermee sluit Boffa goed aan bij het thema van het colloquium, dat immers de vraag naar de constructie en perceptie van grenzen omvatte.

Voor de praktische organisatie van het XIX^{de} Colloquium De Brabantse Stad in Brussel is veel dank verschuldigd aan prof. dr. Éric Bousmar en zijn assistenten aan de Université Saint-Louis – Bruxelles – Camille Rutsaert, Nissaf Sghaier en Enika Ngongo –, en aan dr. Ann Kelders (KBR), dr. David Guillardian (Archief CPAS-OCMW Brussel), prof. dr. Gustaaf Janssens en de andere bestuursleden van de Stichting Colloquium De Brabantse Stad.

Het XIX^{de} Colloquium De Brabantse Stad en de uitgave van deze handelingen werden organisatorisch en financieel mogelijk gemaakt door de Université Saint-Louis – Bruxelles, het Centre de recherches en Histoire du droit, des institutions et de la société (CRHiDI) van deze universiteit, de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO), het Fonds de la Recherche Scientifique (FNRS), de Universiteit van Amsterdam, de Koninklijke Bibliotheek van België (KBR), de Université libre de Bruxelles en haar onderzoekseenheid sociAMM (Sociétés anciennes, m di vales et modernes), het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en Urban.Brussels. Dankzij de Financiële ondersteuning van de Stichting Colloquium De Brabantse Stad kan dit jaarboek in *full colour* verschijnen.

De artikelen in dit jaarboek zijn – en dat is een novum – in *open access* raadpleegbaar via Open Press TiU. Voor de mogelijkheid hiertoe bedankt de redactie dr. Daan Rutten, coördinator van het Open Science programma van Tilburg University. Ook dit jaar bedankt de redactie de betrokken uitgevers voor hun inzet en vertrouwen, de redactiesecretaris voor zijn nauwgezette werk en vormgever Kees Kanters voor zijn vormgeving van omslag en binnenwerk.

Namens de redactie en de organisatie van het XIX^{de} Colloquium De Brabantse Stad
Prof. dr. Arnoud-Jan Bijsterveld en dr. Mario Damen

- 1 Zie voor meer informatie ‘Imagined territories. Constructions and representations of territories in late medieval Europe’ op imagined-territories.com en ‘Brabantica. Over Brabantse mensen en grenzen’ op brabantica.org (geraadpleegd 16 augustus 2022). Zie ook M. Damen en K. Overlaet, red., *Constructing and Representing Territory in Late Medieval and Early Modern Europe* (Amsterdam 2021), in *open access* beschikbaar via www.jstor.org/stable/j.ctv25wxbh8.1.
- 2 Zie van hem onder meer B.J.M. Caers en R. Stein, ‘The territorial perception of the duchy of Brabant in historiography and vernacular literature in the late Middle Ages’ in: M. Damen en K. Overlaet, red., *Constructing and Representing Territory in Late Medieval and Early Modern Europe* (Amsterdam: Amsterdam University Press, 2021) 277-296.